

RAUHAN JA SODAN RAJA

Rautu sotanäyttämönä aikaisempina vuosisatoina

Rautu on rajapitäjänä monet kerrat joutunut sodan jalkoihin. Vainolaisten yllättäen ilmaantuessa oli väestön yritettävä kätkeytyä piilopirtteihin tai puolustauduttava parhaan kykynsä mukaan. Pahimpien vainovuosien aikana poltettiin talot ja tapettiin ihmiset tai vietiin vangeiksi vieraalle maalle. Perinpohjaisimman hävityksen kohteeksi ennen talvisotaa Rautu joutui 1500-luvun lopulla, jolloin ruotsalais-suomalaiset joukot ensimmäisen kerran valloittivat itäisen Kannaksen. Raudussa aikaisempina vuosisatoina käydyistä taisteluista on tullut tunnetuimmaksi heinäkuun 14. päivänä 1656 tapahtunut yhteenotto eversti Burmeisterin johtamien suomalaisten ja venäläisten kesken Raudun vanhalla kirkolla Kuninkaanselän ja Raudunkylän vaiheilla. Taistelu kesti neljä tuntia ja päättyi suomalaisten voittoon. Venäläiset jättivät kentälle parisataa kaatunutta. Suomalaisten tappiot kaatuneina ja haavoittuneina olivat vain nelisenkymmentä miestä. Kaatuneiden joukossa oli muiden muassa suuren maineen saavuttanut lipunkantajana toiminut viipurilainen koulupoika Pärtyyli Simonpoika. Tämän taistelun muistoksi Karjalan Kannaksen Liitto pystytti vuonna 1931 Raudun kirkonkylän aukiolle muistomerkin. Muistomerkki on tuhoutunut talvisodan aikana. - Muistomerkki ei sijainnut varsinaisella taistelupaikalla vaan pitäjän myöhemmässä kirkonkylässä. - Saman sodan aikana syksyllä 1657 suomalaiset joukot odottivat Kustaa Hornin johtamina vihollista Mäkrällä, mutta hyökkäys ei silloin suuntautunut sinne asti.¹ Isovihan aikaisista hävitysretkistä on lyhyesti mainittu edellä.

Levoton vuosi 1917 ja suojeluskunnan perustaminen

Sortovuosien ja ensimmäisen maailmansodan luomissa olosuhteissa kypsä hiljalleen ajatus maamme itsenäistymisestä. Tämä ajatus löysi aikanaan otollisen maaperän Raudustakin, joskaan itsenäisyyden valmisteluihin kuulu-
nut jääkäriiliike ei sanottavasti jaksanut vaikuttaa kaukaiseen rajapitäjään asti. Sen sijaan olivat rautulaiset miehissä mukana jo vuonna 1917, jolloin yhteiskuntarauhan turvaaminen Venäjän pääkaupungissa tapahtuneiden val-
lankumousten ja niiden seuraamusten vuoksi oli tullut ajankohtaiseksi. Raudussa olivat omiaan herättämään levottomuutta näissä epävakaisissa oloissa

pääasiassa muilta paikkakunnilta kotoisin olevat suuret työntekijäjoukot, jotka rakensivat parhaillaan Hiitolan-Raasulin rautatietä ja laajaksi suunniteltua Raudun asema-aluetta. Vuonna 1917 lienee näissä töissä ollut tuhatkunta miestä.

Ensimmäinen heijastuma Venäjällä alkaneesta vallankumouksellisesta liikkehtimisestä sattui kunnankokouksessa toukokuun 12. päivänä 1917. Silloin keskusteltiin melko kiihkeästi nimismiehen virassaan pysyttämisestä tai erotamisesta. Nimismiestä syytettiin laittomien asetusten noudattamisesta sekä puolueellisuudesta sotatilanteen johdosta toimeenpannuissa lehmien pakko-otoissa, lihaa kun sillä tavoin hankittiin sotaväen tarpeisiin sekä miehiä linnoitustöihin määrättäessä. Väittely päättyi äänestykseen, jossa 89 osanottajaa, jotka edustivat 2.072 ääntä, äänesti nimismiehen virassa pysyttämisen puolesta ja 58 osanottajaa nimismiestä vastaan. Vastustajat edustivat 788 ääntä. Kokouksesta lähetettiin lausunto läänin kuvernöörille.

Yhteiskuntarauhan turvaamiseksi ruvettiin eri puolilla maata syyskesällä ja syksyllä 1917 perustamaan suojeluskuntia. Rautu oli tässä puuhassa ensimmäisten joukossa.

Suojeluskuntatyön aatteellisena herättäjänä liikkui kesällä ja syksyllä 1917 kaikkialla Etelä-Karjalassa diplomi-insinööri Kyösti Kehvola. Hänen matkansa ulottuivat Rautuun asti. Raudussa hän oli kosketuksissa ainakin opettaja J. P. Kokkoon. Kokko oli eduskunnan jäsenenä ja eduskunnan aktivistisen ryhmän puheenjohtajana tutustunut suojeluskunta-asiaan jo Helsingissä eräässä ryhmänsä kokouksessa ja levitti aatetta edelleen kotipaikkakunnallaan. Raudun suojeluskunnan vuonna 1919 laaditussa toimintakertomuksessa mainitaan, että elokuussa 1917 kokoontui muutamia rautulaisia salaisesti kauppias J. Kermisen taloon kirkolle neuvottelemaan Suomen itsenäisyyskysymyksestä sekä tarvittaessa venäläisten karkoittamisesta maasta. Tässä neuvottelussa päätettiin perustaa järjestö, jonka tuli valmistautua aseelliseenkin toimintaan. Järjestöön piti saada luotettavia henkilöitä jäseniksi. Aseita oli samalla ryhdyttävä hankkimaan. Asiaa kehittävään toimikuntaan valittiin J. P. Kokko, J. H. Kosonen, Hjalmar Vesalainen, Mikko Valkonen, Tuomas Loponen, J. Luomala, Kalle Kerminen ja Väinö Kerminen. Toimikunnan tuli erityisesti valmistella maaperää nuorison keskuudessa. Toimintakertomuksessa todetaan edelleen, että toiminta muodostui vähitellen julkiseksi ja että järjestöä alettiin kutsua Raudun suojeluskunnaksi. Edellä mainittu toimikunta valitsi keskuudestaan esikunnan, johon tulivat esikuntapäälliköksi urkuri J. H. Kosonen sekä muiksi jäseniksi Väinö Kerminen, Mikko Valkonen, Tuomas Loponen ja Hjalmar Vesalainen. Jääkäri Antti Haikonen saapui pitämään salaisia harjoituksia joukkueen- ja ryhmänjohtajille. Toimintakertomuksessa ei mainita mitään elokuun lopulla nuorisoseurantalossa pidetystä kokoukses-

ta, josta eräissä muistitiedoissa kerrotaan. Se saattaa liittyä johonkin jääkäri Haikosen harjoitusmatkaan.

Kunnan toimesta puututtiin yleisen järjestyksen ylläpitoon syyskuun 15. päivänä 1917 pidetyssä kunnankokouksessa, jolloin päätettiin perustaa jokaiseen kylään vartiostot ja asettaa niille yhteinen päällikkö. Tässä kokouksessa nimettiin 28 miesryhmää, joissa jokaisessa oli 4–5 miestä, järjestämään vartiostoja eri kyliin. Vartiostojen päälliköksi valittiin kanttori J. H. Kosonen sekä sääntöjen laatijoiksi vartiostolle J. P. Kokko, J. H. Kosonen, Mikko Samulinp. Valkonen, Hjalmar Vesalainen ja J. Luomala. Ilmeisesti kunta ja suojeluskunta ovat toimineet yhteistuumin, koska johtoelimiin kummallakin taholla valittiin samoja henkilöitä. Myöhemmin valmistuneissa säännöissä sanottiin, että vartioston tuli »valppaasti vartioda yksityistä ja yhteiskunnallista omaisuutta ja suojella kansalaisten henkeä kaikkien väkivaltaisuuksien varalta.»

Tiedot vartioston tai suojeluskunnan vahvuudesta ovat puutteelliset. Syyskuun 15. päivän kokouksessa sanotaan järjestykseen liittyneen heti 66 miestä. Eräiden tietojen mukaan olisi jäsenmäärän pitänyt jo alkuvaiheessa kohota yli 90:n. Suvenmäellä, jossa opettaja Matti Remes toimi, oli mukana 36 miestä ja Raasulissa, lähinnä Kalle Kermisen johdossa, parisenkymmentä.

Marraskuun yleislakon aikana 1917 Raudun asemalla muodostettu rautatietyömiesten lakkokomitea yritti ottaa paikkakunnalla johdon käsiinsä. Lakkolaisten toimesta suoritettiin kotitarkastuksia ja aseiden etsintöjä. Useita rauhallisia asukkaita pidätettiin ja vietiin asemalle ns. saunasenaattiin kuulusteltavaksi. Siellä kuulusteltavia myös pahoinpideltiin. Punaisten johtajana näissä tarkastuksissa oli August Junell, joka toimi myös punakaartin päällikkönä ja harjoitusmestarina. Hän hankki sekä aseita että sotilaita Venäjältä sodan puhjettua. Suojeluskunnan taholta esitettiin lakkokomitealle marraskuun 19. päivänä uhkavaatimus järjestyksen palauttamiseksi. Vaatimuksen esitti suojeluskunnan esikunta muistitiedon mukaan noin 400 miehen tukeamana. Lakkolaisten miehittämä juna lähti samoihin aikoihin pohjoiseen ja heidän tarkoituksenaan oli ottaa haltuunsa kaikki Hiitolan-Raasulin rautatieasemat ja asettaa lakkokomiteat eri pitäjiin. Lakkolaiset yhtyivät Käkisalmissa Kannakselle rangaistusretkelle lähetettyyn »punakenraali» Kaljusen joukkoon ja näiden sekä Pyhäjärven suojeluskuntalaisten välillä syntyi aseellinen yhteenotto Pyhäjärven asemalla marraskuun 20. päivänä. Kaljunen jatkoi Pyhäjärveltä matkaansa Rautuun ja mellasteli siellä yhden yön seudun 21.–22.11.1917. Retkikunta kävi muun muassa Orjansaaressa ja kirkolla aseita etsimässä, mutta kun tieto retkikunnan saapumisesta oli levinnyt pitäjälle, ennättivät useimmat piilottaa aseensa, kenellä sellaisia oli. Yhteenotoista vältyttiin Raudussa sillä erää.

Lakkoviikon jälkeen suojeluskunnan esikunta ryhtyi hankkimaan varoja aseiden ostamista varten. Kunnalle esitettiin pyyntö varojen myöntämisestä tähän tarkoitukseen, mutta se ei johtanut tulokseen. Yksityisiltä henkilöiltä saatiin silloin 34.948 markkaa. Melkein puolet tästä summasta, 15.641 markkaa, antoi J. H. Kosonen. T. Loponen antoi 8.384, V. Kerminen 6.320, K. Kerminen 3.318 ja J. Luomala 1.465 markkaa. Näillä varoilla hankittiin 50 kivääriä ja lähes 10.000 kiväärinpatruunaa. Rautulaisista ahkeroivat aseiden hankkijoina Juho Kerminen, Juho Hämäläinen ja Simo Haapsaari. Aseista annettiin Venäjänsaaren retkeläisille 20 kivääriä ja 150 patruunaa mieheen. Ylimääräisinä seurasi retkelle lähtijöitä 20 kivääriä ja 2.000 patruunaa. Niistä osa annettiin Kiviniemeen menneille suojeluskuntalaisille, jotka sieltä siirtyivät Antrean rintamalle. Jäljelle jääneet 10 kivääriä ja patruunat jaettiin suojeluskuntalaisille Raudun kirkolla Raudun taistelujen alkaessa.

Joulukuun puolivälissä 1917 itäisen Kannaksen pitäjien suojeluskuntien edustajat perustivat Käkisalmissa ns. Yhdeksän pitäjän liiton. Sen johtajaksi valittiin Sakkolan nimismies Urho Seitola ja harjoitusmestariksi jääkäri Antti Haikonen 800 markan kuukausipalkalla.

Kunnan toimesta otettiin järjestyksen ylläpitäminen uudelleen esille kunnankokouksessa joulukuun 22. päivänä 1917. Eduskunta oli jo silloin julistanut maan itsenäiseksi joulukuun 6. päivänä. Kokouksessa todettiin, että työväen puolue oli perustanut punakaartin. Kaarti oli hankkinut itselleen aseita. Lakkoviikon aikana oli lakkolaisten toimesta, kuten jo on mainittu, suoritettu kotitarkastuksia ja anastettu monilta kuntalaisilta sekä tavaraa että aseita. Keskustelun jälkeen uusittiin jo syksyllä tehty päätös vapaaehtoisen suojelujärjestön perustamisesta. Järjestön tuli vapaasti saada pitää harjoituksia ja sen tuli suojella yksityistä omaisuutta ja kansalaisten turvallisuutta kaikelta väkivallalta ja ryöstöiltä. Tällä kertaa valittiin sääntötoimikuntaan kirkkoherra A. Järveläinen sekä maanviljelijät Toivo Joro, Tuomas Loponen, Eino Rahikka ja J. Luomala, viimeksi mainittu kokoonkutsujana. Toimikunnan oli huolehdittava myös tarvittavien varojen hankkimisesta. Tämä kunnan toistamiseen asiaan tarttuminen osoittanee, ettei aikaisempia olojen rauhoittamiseen tähtääviä toimenpiteitä katsottu vielä riittäviksi.

Samassa kunnankokouksessa päätettiin esittää järjestyneelle työväelle, että marraskuun lakon aikana yksityisiltä anastetut aseet ja tavarat oli luovutettava takaisin omistajilleen samassa kunnossa kuin ne olivat olleet takavarikoitaessa. Edelleen päätettiin kääntyä läänin kuvernöörin puoleen ja vaatia tutkittavaksi ja syytteeseen asetettavaksi ne, jotka lakon aikana olivat syyllistyneet kotirauhan häiritsemiseen ja väkivallantekoihin.

Helmikuun 12. päivänä 1918 esitettiin kunnan kokouksessa työväestön lähettämä vastauskirjelmä, jossa luvattiin luovuttaa takaisin takavarikoidut aseet, jos aseiden omistajat hankkivat työ- ja sotamiesneuvostolta aseidenkantiluvan. Kokouksen osanottajat katsoivat tämän johdosta, että paikkakunnalla asuva työväestö on liittynyt vallankumouksellisten kanssa yhteistoimintaan ja sen tähden päätettiin kääntyä Savo-Karjalan jalkaväkirykmentin esikunnan puoleen ja pyytää sen toimenpiteitä asiassa.

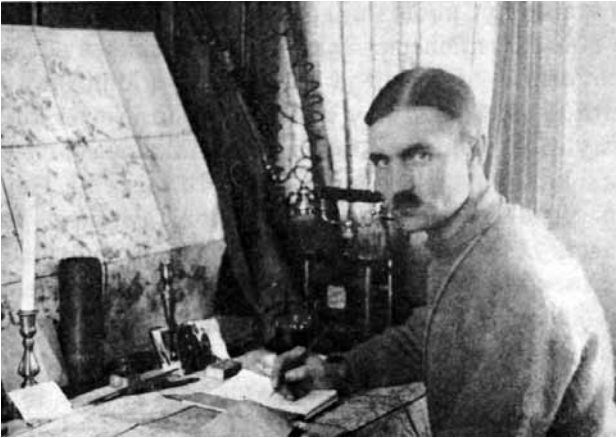
Maaliskuun 2. päiväksi 1918 oli kuulutettu pidettäväksi kunnankokous, jossa olisi pitänyt päättää varojen myöntämisestä suojeluskunnalle, mutta kun »Raudussa taistelevien sotajoukkojen ankaran ammunnan johdosta ei kuntalaisia saapunut kokoukseen», kuten kunnankokouksen puheenjohtaja on pöytäkirjaan merkinnyt, jäi kokous sillä kertaa pitämättä.²

Raudun taistelu 1918

Asiat olivat tällä välin, niinkuin jo edellä esitetystä maininnasta havaitaan, saaneet uuden käänteen. Tilanteen kärjistyessä Viipurissa oli jo tammikuun 20. päivänä maaseudun suojeluskunnat hälytetty sinne järjestystä ylläpitämään. Tälle ns. venäjänsaarelaisten retkelle, kuten myöhemmin sanottiin, lähti Raudusta 21 miestä. Retkikunta joutui paluumatkallaan tulitaisteluun punaisten kanssa Kämärällä tammikuun 27. päivänä. Samanaikaisesti oli Kiviniemeen alkanut kokoontua suojeluskuntalaisia eri pitäjistä, myöskin

Raskas tykki asemissa Leinikylässä 4.4.1918.

Everstiluutnantti Elfvengren.

Raudusta. Sinne saapui tietoja, että Raudun punaiset johtomiehet tekivät matkoja rajan taakse. Jotta olisi päästy selville tilanteen kehityksestä Raudussa, tehtiin Kiviniemestä jääkäri Hämäläisen johdolla tammikuun 30. päivänä tiedusteluretki Rautuun ja sieltä tuotiin mukana punakaartin päällikkö ja Raudun työväenyhdistyksen puheenjohtaja. Raasulin suunnalla rikottiin hieinan rautatietä ja asemalla joitakin vaihteita ja sen jälkeen palattiin takaisin Kiviniemeen. Raasulista käsin kerrottiin myöhemmin, että venäläisiä joukkoja sekä punaisia oli kokoontumassa rajan taakse. Vapaussodan alkutoimet oli tähän mennessä jo suoritettu Etelä-Pohjanmaalla.

Raudussa jatkui elämä vielä tavalliseen tapaan helmikuun loppupuolelle asti. Raasulin parikymmenmiehinen suojeluskuntaosasto, jonka harjoitusmestarina oli kauppias Kalle Kerminen, vartioi valppaasti rajaa. Tämä osasto ilmoitti helmikuun 20. päivänä Kiviniemeen, että rajan toisella puolen sijaitsevalle Raasulin asemalle oli saapunut 40 vaunua käsittävä juna täynnä venäläistä sotaväkeä sekä aseita. Junassa todettiin muun muassa useita tykkeitä. Kiviniemestä lähetettiin nyt jääkäri Haikosen johdossa 60 miestä rajaa puolustamaan ja kun Raasulin miehet yhtyivät siihen, kohosi miesvahvuus 83:een. Päätävästi tämä pieni joukko asettui puolustamaan rajaa, mutta noin 1.000 miehen voimalla tykistön tukemana rajan takaa alkanut hyökkäys pakotti sen vetäytymään Raudun asemalle. Jääkäri Veikko Läheniemi saapui nyt puolustajien avuksi. Valkoisten joukkojen määrä kohosi silloin noin 250 mieheen. Ankaran painostuksen edessä Läheniemen miesten oli luovuttava asemasta ja vetäydyttävä Mäkrän kylän laitaan asti, mutta sieltä ei enää väistytty huolimatta siitä, ettei käytettävänä ollut aluksi edes yhtään konekivääriä puhumattakaan tykeistä.

Kuolemanlaakso Raudun taistelun päätyttyä.

Nyt alkoivat puolitoista kuukautta kestäneet kiihkeät taistelut Raudun aseman omistamisesta. Venäläiset ja heidän rinnallaan taistelleet punaiset varustivat ensin asema-alueen lujaksi linnoitukseksi ja ryhtyivät sitten karkoittamaan asemanseudun ympärille puolikaareen levittäytyneitä valkoisia joukkoja. Tehostaakseen hyökkäyksiään venäläiset alkuaikoina vaihtoivat hyvin usein uusia joukkoja Pietarista, mutta raivokkaista ryntäyksistä huolimatta vähäiset ja heikosti aseistetut valkoiset joukot pitivät asemansa.

Maaliskuun puolivälissä, johon mennessä oli torjuttu lukuisia kiivaita venäläisten hyökkäyksiä, määrättiin Raudun ja Valkjärven joukkojen komentajaksi everstiluutnantti Yrjö Elfvingren. Hänen ensimmäisenä tehtävänä oli hajanaisten joukkojen järjestäminen sotilaallisiksi yksiköiksi sekä komentosuhteiden selvittäminen. Raudun rintamalla oli siihen aikaan noin 630 miestä, 4 konekivääriä ja yksi tykki. Saatuaan asiat jonkinlaiseen järjestykseen Elfvingren ryhtyi maaliskuun 25. päivänä rohkeaan yritykseen Raudun aseman valtaamiseksi. Kaikkein ensimmäiseksi tuli katkaista yhteydet asemalta Pietariin. Sen takia tehtiin Palkealasta käsin hyökkäys Raasulin asemalle ja kylään sekä tuhottiin rajan takana Lempaalassa Viisjoen ja Sahajoen rautatiesillat. Samanaikaisesti kiristettiin saartorengasta aseman ympärillä. Näiden taistelujen aikana paloi muun muassa Raudun kirkko 26.3.1918.

Näillä rohkeilla hyökkäyksillä temmattiin aloite viholliselta, vaikkeivät Raasulin valtausyritykset onnistuneetkaan täydellisesti. Maaliskuun lopussa saatiin sitten lisävoimia: jonkinverran tykistöä ja jääkärimajuri L. Oeschin johtama jääkäripataljoona. Jääkäripataljoona sulki nyt saartorenkkaan aseman eteläpuolelta ja valtasi Raudun aseman ja Raasulin välillä toimineen panssarijunan.

Kun saapuneiden apujoukkojen ryhmittäminen oli lopullisesti suoritettu, aloitettiin huhtikuun 4. päivänä ratkaiseva hyökkäys asema-alueen valtaamiseksi. Taistelusta muodostui kiivas ja verinen. Ahtaalle joutunut vihollinen yritti seuraavana aamuna läpimurtoa Maanselän kylän suuntaan, mutta joutui saartorenkkaan jo puhkaistuaan Kylmänojan laaksossa Maanselän hovista saapuneen pienen osaston tulituksen kohteeksi ja suurin osa pakoa yrittäneistä tapasi kohtalonsa siellä. Tämä paikka sai sitten paikkakuntalaisten taholta Kuolemanlaakson nimen. Sinne kaivettu joukkohauta kätki arviolta 850 kaatunutta. Noin tuhatkunta antautui vangeiksi, joukossa oli myös siviileitä. Kaiken kaikkiaan lienee suunnilleen 160 miestä päässyt suomalaisten linjojen läpi ennen murtokohdan sulkemista. Voittajien käsiin jäi runsaasti sotasaalista, erilaisia aseita ja ammuksia sekä muita tarvikkeita.

Raskaaksi oli käynyt voitto valkoisillekin. Kaatuneiden määrä kohosi noin 400 mieheen. Tämä on suuri luku, kun valkoisten voimat suurimmillaan hyökkäyksen viimeisessä vaiheessa nousivat tuskin 2.000 mieheen. Raudun taistelun päätyttyä venäläiset eivät enää lähettäneet uusia joukkoja Suomeen. Hieman toista kuukautta myöhemmin koko sota oli päättynyt. Suomen itsenäisyys oli lopullisesti turvattu.³

Sodan tuhot muodostuivat Raudussa suuriksi, vaikei koko pitäjä joutunutkaan sotänäyttämöksi. Pahimmin kärsivät tietysti taistelujen näyttämönä ollut aseman seutu sekä kirkonkylä, josta kirkon lisäksi tuhoutui useita rakennuksia. Tykkitulesta syttyi palamaan myös Sumpulan hovin päärakennus.

Kymmenen vuotta myöhemmin kiinnitettiin sodan jälkeen rakennetun komean Raudun aseman odotussalin seinään Raudun taistelun muistoksi kilpi, jossa olivat sanat:

Täällä on rajalla Rautu
tanner taistelun tulisen,
otti uhrin, antoi voiton,
tietäin tämän vanno vala:
ilman miekan iskemättä
mene ei tää voitto meiltä.

*Raudun taistelun muistokilpi.
Valok. Kansallismuseo.*

Rautulaisista osallistui vapaussotaan vapaaehtoisina 252 ja kutsunnoissa hyväksyttynä 46 eli yhteensä 298 miestä. Taisteluissa kaatui 22 miestä ja yksi kuoli myöhemmin haavoihinsa. Haavoittuneita oli kolmisenkymmentä. Useimmat kaatuneista on haudattu sankarihautaan, jolle 1921 pystytettiin muistopatsas.

Täydellistä selvitystä siitä, kuinka suuri oli niiden lukumäärä, jotka vakauksensa mukaan taistelivat toisella puolen rintamalinjaa, ei ole lähteiden puutteen takia voitu suorittaa. Ei ole myöskään varmaa ja yksityiskohtaista luetteloa henkilöistä, jotka kaatuivat taisteluissa, joutuivat kadoksiin tai siirtyivät maasta pois sodan loppuvaiheen aikana. Puutteellisia tietoja ei sen tähden ole kaatuneiden osalta katsottu asialliseksi esittää.

Sodanaikaisessa rintamantakaisessa suojeluskunnan esikunnassa työskentelivät kirkkoherra Adam Järveläinen esikuntapäällikkönä ja J. H. Kosonen apulaispäällikkönä, maanviljelijä Tuomas Lopenen talouspäällikkönä, maatalousteknikko Toivo Joro tietotoimistonpäällikkönä, pastori A. Kytö kansliapäällikkönä ja lisäjäseneenä kauppias Väinö Kerminen. Esikunta työskenteli kirkkoherran pappilassa. Sieltä se toukokuun alkupäivinä muutettiin kirkonkylään apteekin taloon.

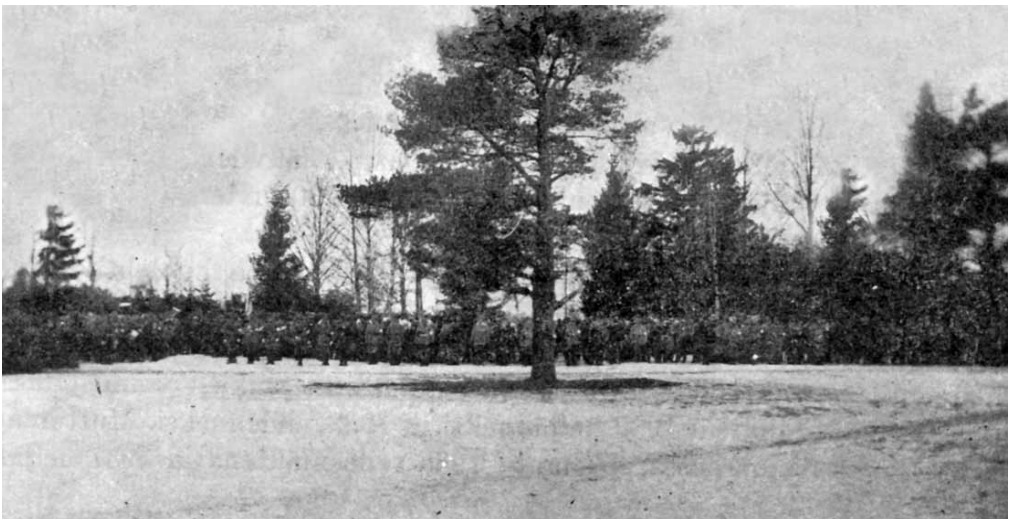
Viipurin valtauksen osallistuneita rautulaisia.

Varsinaisten sotatoimien päätyttyä jatkui rajaseudulla vielä pitkään vartiopalvelus. Palvelustehtävien hoitaminen kävi kuitenkin rasittavaksi, kun sen ohessa olisi pitänyt suorittaa omat työt. Monet esikunnan jäsenistä ja heidän apulaisikseen määrättyistä pysyivät kesällä 1918 vapautusta tehtävistään. Vartioiden vahvuutta pienennettiin siellä, missä se kävi pänsä. Mutta aivan rajan pinnassa pyydettiin toisaalta vartiointin lisäämistä, sillä olot olivat yhä rauhattomat. Raasulin suojeluskuntalaiset pysyivät joulukuussa 1918 yövartioston järjestämistä rajalle, mihin suostuttiinkin. Varsinaista vartiopataljoonaa ryhdyttiin perustamaan vasta huhtikuussa 1919. Siihen ryhdyttiin silloin värväämään miehiä.⁴

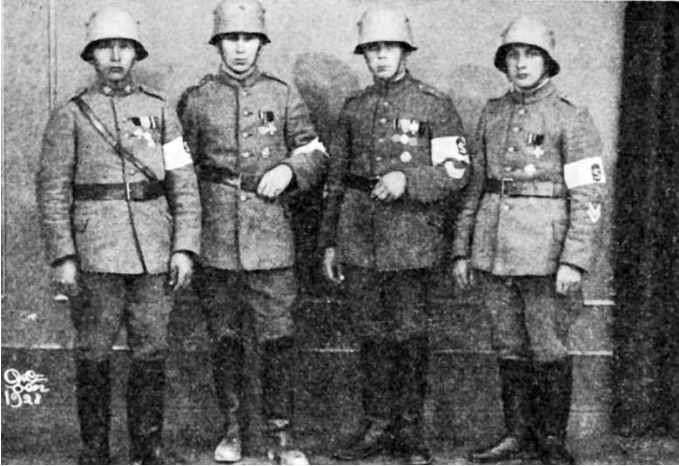
Raudun suojeluskunta 1918–1939

Syksyllä 1918 suojeluskunta järjestäytyi uudelleen. Suojeluskunnan jatkuvan toiminnan tarpeellisuudesta keskusteltiin ensin lokakuun 10. päivänä pidetyssä kokouksessa, jossa myöskin valittiin väliaikainen esikunta. Varsinainen perustava kokous pidettiin marraskuun 1. päivänä 1918, jolloin mukana oli 19 henkilöä. Suojeluskunnan väliaikaiseen esikuntaan valittiin silloin J. H. Kosonen esikuntapäälliköksi sekä jäseniksi kauppias Väinö Kerminen, opettaja J. P. Kokko sekä maanviljelijät Tuomas Loponen, Tuomas Kuronen, J. Pietiäinen ja Matti Sappinen, kaksi viimeksi mainittua varajäseniksi. Uusi kokous pidettiin joulukuun 8. päivänä ja vasta siinä valittiin varsinainen esikunta. Silloin tulivat valituiksi aluepäälliköksi, kuten silloin sanottiin, J. H. Kosonen, kansliapäälliköksi Väinö Kerminen, talouspäälliköksi Tuomas Loponen, harjoituspäälliköksi Matti Valkonen, kasvatuspäälliköksi Vilho Meronen sekä neuvotteleviksi jäseniksi Tuomas Kuronen ja Antti Nuija.

Uusi esikunta päätti heti pitää kokoukset Orjansaareissa, Palkealassa ja Mäkrällä, selvittää niissä suojeluskuntatyön merkitystä ja perustaa, mikäli mahdollista, kyläosastot mainittuihin kyliin. Terijoelta Rajamaan komendanttivirastosta päätettiin hakea suojeluskunnalle aseita, joita tarvittiin vartiopalvelusta suoritettaessa. Kannaksen rajapitäjien suojeluskunnat muodostivat

Raudun valtauksen 10-vuotisjuhlaparaati kirkkoaholla.

Raudun suojeluskunnan edustajat kuningas Kustaa V:n kunniaksi järjestetyssä paraatissa Helsingissä 1928.

tähän aikaan oman erityisen ryhmänsä, Rajamaan suojeluskunnat. Huhtikuun 15. päivänä 1919 ne liitettiin Viipurin suojeluskuntapiiriin, johon Rautukin näin tuli kuulumaan.

Syyskuussa 1919 Raudun suojeluskunnassa oli toimivia jäseniä 119. Kyläosastoja oli kirkonkylässä, Raasulissa, Orjansaassa, Maanselällä, Sirkiänsaassa, Palkealassa, Kaskaalassa ja Vehmaisissa. Kymmenen vuotta myöhemmin (1929) oli kyläosastoja seuraavasti: kirkonkylässä, Raudunkylässä, Kuninkaanselällä, Palkealassa, Korleella, Asemalla, Haapakylässä, Vehmaisissa, Mäkrällä, Orjansaassa, Maanselällä, Raasulissa ja Vepsassa.

Raudun suojeluskunta sai lipun Raudun marttojen lahjana. Sen oli piirtänyt neiti Aino Thelin ja valmistanut rouva Backman. Lipun keskellä oli rajapuomi lehväseppleen ympäröimänä. Puomin yläpuolella oli kaksi kivääriä ristissä ja niiden yllä pienikokoinen Karjalan vaakuna. Kuvion alla olivat puolikaarissa kirjaimet R.S.K. Lipun tangonpuoleisessa yläkulmassa oli vielä Sk-järjestön käsivarsikilpi. Lippu oli valmistettu valkoisesta silkistä.

Suojeluskunnat huolehtivat rauhan aikana maanpuolustustahdon lujittamisesta sekä miesten asekuntauisuuden kehittämisestä. Harjoituksia ja oppitunteja pidettiin hyvin säännöllisesti varsinkin sen jälkeen kun sk.työ oli saavutettujen kokemusten pohjalla vakiintunut ja kun kouluttajavoimia oli saatu riittävästi järjestön palvelukseen. Raudun suojeluskunta jakaantui jalkaväkeen ja tykistöön. Sen jäsenmäärä kasvoi huomattavasti 1930-luvulla. Vuonna 1937 oli suojeluskunnan vahvuus 378 ja 1938 407. Kokonaisvahvuudesta oli viimeksi mainittuna vuonna upseereita 10, aliupseereita 71 ja miehistöä 326. Reservin ikäluokkiin kuuluvia oli kokonaisvahvuudesta noin puolet,

vuonna 1938 195 upseeria, aliupseeria ja miestä. Varsinaisen miehistön lisäksi suojeluskuntaan kuului poikaosasto, jossa oli useita kymmeniä poikia. Koulutuksesta vastasivat aluepäälliköt alisotilasohjaajien avustamina. Ampumakoulutus sekä -kilpailut ja urheilu eri muodoissa kuuluivat oleellisena osana sk-koulutukseen.

Kilpailutoiminnassa saavutetuista tuloksista mainittakoon muutamia. Raudun suojeluskunta tuli kiväärikouluammunnassa 1928 viidenneksi ja 1930 kuudenneksi sekä kiväärikenttäammunnassa 1927 kuudenneksi, 1928 neljänneksi, 1932 kahdeksanneksi, 1934 seitsemänneksi ja 1937 samoin seitsemänneksi piirin 53 suojeluskunnan välisissä kovissa kilvoitteluissa. Kahdesti voitettiin suojeluskuntien välinen kiertopalkinto Bergmann-konepistoolikilpailuissa. Prosenttihihdossa päästiin 1936 76,76:n ja 1937 86,51 prosentin tulokseen. Kannaksen poikkihiihto voitettiin vuonna 1923 ja 1926 voitettiin omaksi Valkjärven ja Suvannon alueiden suojeluskuntien välinen hiihtokilpailujen kiertopalkinto. Vuonna 1926 voitettiin niin ikään sk.pattereiden välinen kalustonhoitokilpailu. 1930-luvulla harrastettiin innokkaasti pesäpalloilua.

Harjoitustalo.

Poikatoiminta aloitettiin vuonna 1928. Poikatyöstä huolehtivat sk.työssä mukana olleet kansakoulunopettajat. Melkein joka kylässä toimikin poikaosastoja. Pojat harjoittivat voimistelua ja hiihtoa sekä saivat heille sopivaa teoreettista sotilaskoulutusta. Piirin poikien voimistelukilpailuissa Rautu sijoittui 1930 neljänneksi ja 1938 viidenneksi. Murtoaajuoksen joukkuekilpailussa oli Rautu 1935 seitsemäntenä ja 1937 neljäntenä.

Raudun kunta tuki suojeluskuntaa säännöllisin vuotuisin avustuksin. Samoin tukivat lahjoituksin suojeluskunnan työtä Raudun lotat.

Suojeluskunta osti 1932 Raasulin voimistelu- ja urheiluseuralta talon 8.000 markan hinnasta. Talo kunnostettiin tämän jälkeen. Tämän ns. Rajapirtin lisäksi suojeluskunta saattoi käyttää tarkoituksiinsa Leinikylän järven pohjoispuolelle v. 1934 rakennettua suurta kaksikerroksista puolustuslaitoksen Harjoitustaloa.

Raudun suojeluskunnan paikallispäällikköinä toimivat J. H. Kosonen 1918, jääkärivääpeli Adolf Holmberg 1919–20, vääpeli Matti Valkonen 1921, reservivänrikki A. Heino 1922, ylietsivä A. Lavi 1922, reserviluutnantti M. Ropponen 1923–24, sk.alikersantti T. H. Koponen 1924–27, J. H. Kosonen 1927–28, jääkärivääpeli K. N. Loukola 1928–35, reservivänrikki H. Puhtimäki 1935–37, kersantti V. Hietala 1937, reservivänrikki Tauno Kyllästinen 1937–38, reservivänrikki A. Suutarinen 1939 ja sk.vääpeli Jalmarin Ihalainen 1940.

Pitkäaikaisimmista esikunnan jäsenistä mainittakoon J. H. Kosonen, Väinö Kerminen, Matti Valkonen, B. Lindberg, J. P. Kokko, Jalmarin Ihalainen, E. Korpinen, E. Karhunen, U. Piha, A. Karonen ja Antti Määttänen. Kaikkein pisin palvelusaika on Jalmarin Ihalaisella. Hän toimi vuodesta 1925 lähtien yhtäjaksoisesti taluspäällikkönä. Vuonna 1939 kuuluivat esikuntaan kenttäpappi P. I. Salo, sk.upseeri K. N. Loukola, sk.vääpeli J. Ihalainen ja kersantti Antti Määttänen sekä varajäsenenä kersantti Albert Pulakka ja korpraali Eetu Karhunen.

Rautu kuului Viipurin suojeluskuntapiirin XIII:een eli Suvannon alueeseen yhdessä Sakkolan ja Metsäpirtin suojeluskuntien kanssa. Aluepäällikköinä toimivat tässä alueessa reservivänrikki Simo Susi 1921–29, vääpeli Väinö Susi, kapteeni Aarne Möttönen 1930–31, kapteeni A. K. Kervinen 1932–36 ja kapteeni Mauno Metsola 1936–39. Reservivänrikki Tauno Kyllästinen toimi vuodesta 1938 alkaen alisotilasohjaajana.⁵

Linnoitustyöt ja talvisodan alkunäytös

Vuodesta 1938 lähtien maailman poliittinen tilanne kärjistyivät uhkaavasti. Suomessa toivottiin kuitenkin saatavan elää rauhassa suurvaltojen kiistojen ulkopuolella. Siitä huolimatta katsottiin välttämättömäksi lujittaa omia puolustusmahdollisuuksia. Rajaseudulla alettiin viime hetkellä suorittaa vapaaehtoisin voimin linnoitustöitä. Ensi sijassa rakennettiin hyökkäysvaunuesteitä. Kesäkuun ensimmäisistä päivistä lähtien alkoi eri puolilta maata saapua linnoittajia Rautuun samoin kuin muihinkin rajapitäjiin. Lotat saivat tehtäväkseen heidän muonittamisensa. Työtä tehtiin innolla, mutta ei uskottu rauhan meidän rajoillamme rikkoutuvan. Lujasti luotettiin rauhan säilymiseen vielä sittenkin, kun toisen maailmansodan ensimmäiset laukaukset pamahtivat Puolan rajoilla syyskuun 1. päivänä 1939. Sodan syttyminen Keski-Euroopassa ja sitä seuranneet Neuvostoliiton maallemme esittämät aluevaatimukset pakottivat kuitenkin meidän valtionjohtomme ryhtymään varovaisuustoimenpiteisiin ja niin linnoitustyöt vaihtuivat rajaseudulla reserviläisten ylimääräisiin kertausharjoituksiin (YH) lokakuun alkupäivinä. Käsken reserviläisten kutumisesta YH:hon saapui Rautuun lokakuun 6. päivänä kello 20. Seuraavaan aamuun mennessä kaikki tarvittavat suoritusryhmät olivat toiminnassa. Käsken saaneet miehet alkoivat saapua kokoontumispaik-

Rautulaisia saapumassa kertausharjoituksiin.

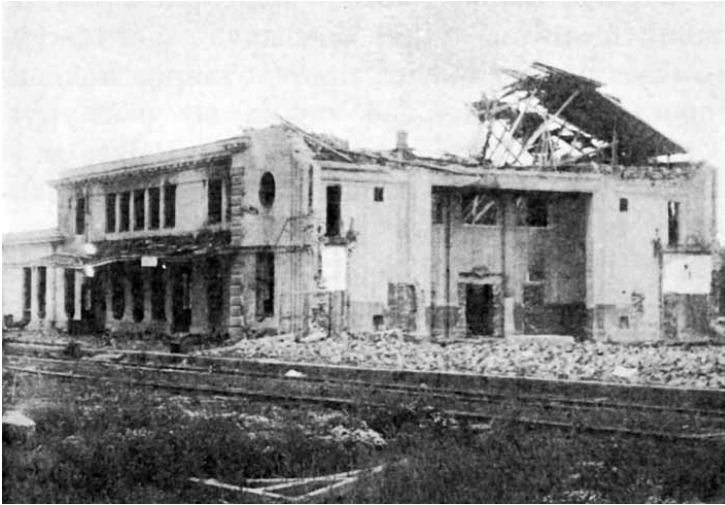

Kannaksen linnoittajia.

koihinsa. Tavanomainen elämänmeno rajalla oli päättynyt. Rajakyläen evakuointi Orjansaaren-Terolan-Maanselän-Palkealan-Sirkiänsaaren-Korleen, kylien eteläpuoliselta alueelta aloitettiin lokakuun 10. päivänä.

Suojeluskuntaan kuuluvat reserviläiset ilmoittautuivat YH-käskyn saatuaan joukkoyksikköihinsä ja muut suojeluskuntalaiset, joita oli parisen sataa miestä sekä vanhimpiin että nuoriin ikäluokkiin kuuluvia, kokoontuivat Harjoitustalolle, josta toistaiseksi tuli suojeluskunnan majoituspaikka. Suojeluskuntalaisista muodostettiin suojeluskuntakomppania, jonka vahvuus sodan päättyessä oli 1 upseeri 10 aliupseeria ja 195 miestä. Muonitustehtävissä oli 16 lottaa. Evakuointivaiheessa komennettiin osa suojeluskuntalaisista evakuointitehtäviin. Sen jälkeen järjestettiin nuoriin ikäluokkiin kuuluville kahdet alokaskurssit loka-marraskuun aikana. Koulutusta jatkettiin tilaisuuden tullen myös sodan aikana. Monet sk.komppanian miehistä siirtyivät sodan aikana armeijan yksikköihin ja sijaan tuli uusia vapaaehtoisia.

Rautu oli mahdollisen vihollishyökkäyksen sattuessa suunniteltu jätettäväksi Vuoksella ja Suvannolla kulkevan pääpuolustuslinjan eteläpuolelle. Näin ollen Raudussa oli käytävä ainoastaan viivytystaistelua vihollisen etenemisen häiritsemiseksi. Tätä silmälläpitäen oli puolustusjoukot ryhmitetty YH:n alkaessa. Raudun omat miehet olivat saaneet kutsut jo aivan ensimmäisessä YH:n vaiheessa lokakuun 6. päivänä ja heistä muodostettiin muun

*Raudun asema
talvisodan jäljiltä.*

muassa rajakomppanioita, joiden tehtävänä oli lähinnä rajaa suorittaa vartiopalvelusta ja sitten ottaa ensimmäisellä vastaan vihollisen hyökkäys. Raudun alueelle sijoitetut joukot muodostivat ns. Raudun ryhmän, jonka komentajana oli eversti Kaila. Raudun ryhmän pääviivytysasema noudatti yleistä linjaa Riiska-Vehmainen-Mäkrä-Saijanjoki. Tälle linjalle oli sijoitettu kolme pataljoonaa käsittävä 3. Prikaati. Tämän aseman eteläpuolelle oli sijoitettu vahvistettu Jääkäripataljoona 4 (JP 4), Erillinen pataljoona 6 sekä 6. ja 7. Rajakomppania. Näistä puolusti JP 4 pitäjän läntistä osaa Raasulista Mäkrälle johtavan tien suunnassa. Siitä itään rautatien varteen oli sijoitettu 6. RajaK sekä edelleen siitä itään ErP 6 Palkealan suunnalle. Lähinnä rajalinjaa kaikkien näiden joukkojen eteläpuolelle oli asetettu 7. RajaK, jolle oli annettu vahvistukseksi kuusi konekivääriä. Komppania saattoi leveälle kaislalleen sijoittaa vain hajallisia vartioita.

Aamulla marraskuun 30. päivänä vihollistykistön kumeat laukaukset ilmoittivat sodan alkaneeksi. Rautu oli jälleen kerran joutunut taistelutanteeksi ja tällä kertaa rätsivät tuliaseet rajalta lähtien kaikkien teiden suunnissa. Vaikka kysymys oli vain viivytysasemista, oli vastarinta monin paikoin lujaa. Yleisen suunnitelman puitteissa saivat Raudun ryhmän joukot käskyn vetäytyä taaksepäin ilman, että kaikissa asemissa oli edes taisteltu. Sitä mukaa kuin joukot vetäytyivät, nousivat kaikkialla rakennukset liekkeinä ilmaan. »Muistan vieläkin miltä tuntui, kun illalla katselimme rakkaitten rautulaisten kotiemme paloa pimeässä syysyössä», kirjoittaa nuori suojeuskuntalainen näiden päivien tunnelmista. Ja ErP 6:n historiikissa todetaan: »Viime hetket ennen irtaantumista jättivät mieleen pataljoonan komentopai-

kassa Jannonmäellä lähtemättömän näyn. Rajan pinta oli yhtenä tulimerenä. Jalkojen juuressa paloi Rautu. Vasemmalla loimusi Metsäpirtti. Oikealla niin kauas kuin silmä kantoi leimahtelivat vihollisten tykkien suuliekit pimeässä yössä.» Rautu jäi palavana ja tuhottuna vihollisen käsiin. Jatkosodan aikana todettiin, että noin 85% pitäjän rakennuksista oli tuhoutunut.⁶

Raudun suojeluskunta 1940–44

Marraskuun 30. päivänä 1939 herättiin Harjoitustalolla tykkien jyskeeseen. Sota oli alkanut. Pian todettiin rajan suunnassa tulipaloja ja vihollisen lentokoneet ilmaantuivat Harjoitustalon yläpuolelle ampuen sitä konekivääreillään.

Suojeluskunta sai sodan puhjettua käskyn siirtyä Kiviniemeen ja sieltä edelleen Käkisalmeen. Suojeluskunnan esikunta kävi vielä viimeisen kerran Harjoitustalolla joulukuun 3. päivänä hakemassa sinne jääneitä tavaroita. Joulukuun 6. päivänä suojeluskunta majoittui Pärnän kylään. Sieltä siirryttiin 29. päivänä Kaukolaan Suokkaalan kylään. Tammikuussa suojeluskunta asetti vartiot kolmeen paikkaan Laatokan rannikolle ja saariin ja helmikuun 18. päivänä lähetettiin yksi joukkue vartiotehtäviin Konevitsaan.

Raudun sk:n viimeinen katselmus huhtikuussa 1940 Haapakoskella.

Maaliskuun 13. päivänä 1940 saapui tieto rauhan solmimisesta. Sanomaa ei aluksi tahdottu uskoa todeksi. Nyt oli edessä pitkä marssi uuden rajan yli ja edelleen kauas Savoan. Marssireitti suuntautui Hiitolan, Ilmeen, Simpeleen, Parikkalan, Punkasalmen ja Kerimäen kautta Kallislahteen ja sieltä Rantasalmelle, Joroisiin, Maavedelle ja Pieksämäelle sekä Haapakoskelle, jonne saavuttiin maaliskuun viimeisenä päivänä. Huhtikuun alukupuolella ilmoitettiin sk.komppanian hajoittamisesta. Tämä tieto otettiin vastaan vesissä silmin, sanotaan komppanian sotapäiväkirjassa. »Synkkä tulevaisuus on edessä. Ei ole paikkaa minne mennä, ei ole kotia». Sama kohtalo oli kaikkien luovutetulta alueelta olevien ihmisten edessä!

Toukokuun 10. päivään mennessä oli kotiuttaminen suoritettu. Miehet olivat lähteneet etsimään omaisiaan ja itselleen uutta kotia. Suojeluskunnan esikunnan olivat sodan aikana muodostaneet paikallispäällikkönä sk.vääpeli Jalmari Ihalainen sekä esikunnan jäsenenä sk.vääpeli J. H. Kosonen, sk.kersantti Albert Pulakka ja sk.sotamies Kaarlo Asomaa. Ihalainen ja Asomaa komennettiin vielä Viipurin sk. piirin järjestämään suojeluskuntien selvittelykeskukseen Joutsenoon järjestämään ja luovuttamaan suojeluskunnan arkistoa ja omaisuutta. Sodan aikana Rautu oli lokakuun 12. päivästä 1939 lähtien kuulunut Käkisalmen suojeluskuntapiiriin.

Jatkosodan aikana Karjala vallattiin takaisin kesällä ja syksyllä 1941. Väestö alkoi palata takaisin kotiseudulleen ja suojeluskunnat aloittivat siellä toimintansa uudelleen. Viipurin suojeluskuntapiiri määrättiin hoitamaan tehtäviään tammikuun 29. päivänä 1942. Vaikka Rautu oli rintamalinjan välittömässä läheisyydessä, palasi suuri osa Raudunkin siviiliväestöstä sodan hävittämään kotipitäjäänsä. Muun jälleenrakennustyön ohessa elvytettiin suojeluskuntakin henkiin. Piiripäällikkö määräsi 21.1.1943 Raudun suojeluskunnan paikallispäälliköksi vääpeli Albert Pulakan. Suojeluskunnan esikuntaan kuuluivat paikallispäällikön lisäksi kenttäpappi P. I. Salo, kersantti K. Loponen, vääpeli J. Kosonen sekä suojeluskuntalaiset T. Joro, V. Kukkonen ja J. Pyykkö. Sotilaspoikaosaston johtajaksi piiripäällikkö nimitti 1.5.1943 vänrikki K. Nyströmin.

Uusi toimintavaihe muodostui olosuhteiden pakosta hyvin lyhyeksi. Jo kesäkuussa 1944 oli karjalaisilla edessään uusi evakkovaihe ja syksyllä sodan päättyessä lopetettiin koko suojeluskuntajärjestön toiminta välirauhan ehtojen mukaisesti marraskuun 6. päivänä 1944. Silloin päättyi Raudunkin suojeluskunnan tarina. Toiminta-aikanaan se oli kasvattanut suuren joukon päteviä ja velvollisuudentuntoisia maanpuolustajia. Heidän ja heidän kaltaistensa miesten ansiosta kyettiin pelastamaan maamme itsenäisyys, vaikka rauhan ehdot olivatkin kovat.⁷

Raudun lotat

Lottatoiminnan järjestäytymiselle antoi ratkaisevan sysäyksen suojeluskuntain ylipäällikön eversti von Essenin päiväkäsky 29.8.1919. Naiset olivat monin paikoin jo aikaisemmin ryhtyneet avustamaan suojeluskuntien toimintaa, mutta työ oli useimmiten hapuilevaa ja tilapäisluontoista. Nyt alettiin perustaa varsinaisia Lotta Svärd -yhdistyksiä. Essenin kehoituksen jälkeen jo olemassa olleet yhdistykset järjestivät toimintansa säännölliselle kannalle ja uusia yhdistyksiä ruvettiin perustamaan pitäjittäin. Viipurin piiriin perustettuja yhdistyksiä varten muodostettiin lottien piirihohtokunta vuonna 1921.

Lotta Svärdin Raudun paikallisosasto perustettiin vuonna 1921. Perustamiskokouksen pöytäkirja ei ole säilynyt, eikä yhdistyksen perustamispäivää siitä syystä tunneta. Yhdistyksen toiminta oli aluksi laimeata. Ensimmäisenä toimintavuotena pidettiin ainoastaan yksi tilapäinen iltama. Vielä seuraavainakin vuosina saavutukset jäivät vaatimattomiksi, mutta aste asteelta työ kiinteinä tavoitteiden käytyä selviksi ja johdon saatua kokemusta tehtävissään. Alkuvuosina näyttää toiminta kärsineen liian usein sattuneista toimihenkilöiden vaihdoksista. Valitettavan monta kertaa valittiin eri tehtäviin henkilöitä, jotka kesken toimikauden joutuivat muuttamaan paikkakunnalta.

Alkuvuosina lottien toiminta keskittyi ensi sijassa suojeluskunnan työn tukemiseen. Lotat järjestivät iltamia ja juhlia hankkiakseen rahaa sekä pitivät arpajaisia. Ompeluilloissa valmistettiin erilaisia esineitä arpajaisvoitoiksi tai muihin tarkoituksiin. Suojeluskunnalle voitiin näin lahjoittaa useina vuosina melkoisia summia. Vuonna 1937 lahjoitettiin 12.000 markkaa, samoin 1938. Muina vuosina lahjoitetut määrät olivat pienempiä. Suojeluskunnan harjoituksissa, kilpailuissa ja juhlissa lotat tavallisesti vastasivat muonituksesta, mistä suojeluskunnalle oli erittäin suuri apu. Aikaa myöten lotat saivat muitakin muonitettavia. Rajapitäjässä vieraili usein upseeriryhmiä sekä sotakorkeakoulun ja kadettikoulun oppilaita. Nämä saivat tavallisesti muonituksen lotilta. Lotat osallistuivat sitä paisti sekä armeijan sotaharjoitusten että reservien kertausharjoitusten muonitukseen. Näistä oli paitsi paljon työtä myös melkoisia tuloja paikallisosastolle.

Paikallisosaston toisena toimintatavoitteena oli lottien kouluttaminen erilaisiin sodanaikaisiin tehtäviin. Alkuvaiheessa jäi koulutustoimintakin verratien vähäiseksi, mutta 1930-luvulla se sai entistä keskeisemmän aseman koko lottatyössä. Ensimmäiset lotat lähetettiin piiriin lottakursseille maaliskuussa 1926. Seuraavina vuosina tämänlaatuiset komennukset tulivat yhä yleisemmiksi. Piirin neuvoja vieraili paikallisosastossa vuosittain tavallisesti muutama päivän ajan, jolloin hän suoritti koulutustoimintaa. Muutamina vuosina

pidettiin paikallisosastossa kaksiviikkoisia lottakursseja, joille kouluttajat saatiin lottapiiristä. Suurin osa lotista sai koulutusta muonitustehtäviin, mutta jonkinverran koulutettiin myös lääkintälottia sekä kansliatöihin ja ilmavalvontaan erikoistuneita lottia.

Paikallisosasto jakaantui eri jaostoihin, joista kukin huolehti oman alansa tehtävistä. Jaosto-organisatio vakiintui lopullisesti vasta 1930-luvulla. Raudun paikallisosastossa toimivat muonitus-, lääkintä-, varus- sekä kanslia- ja keräysjaostot. Tavallisesti joku paikallisosaston johtokunnan jäsenistä toimi jaostonpäällikkönä. Vuonna 1938 kuului paikallisosaston lotista muonitusjaostoon 256, lääkintäjaostoon 18, kanslia- ja keräysjaostoon 14 sekä varusjaostoon 6 lottia.

Paikallisosaston puitteissa pidettiin aluksi yhteisiä ompeluiltoja. Niiden järjestäminen ei kuitenkaan ollut kovin helppoa, koska matkat sivukylissä asuville muodostuivat pitkiksi. Sen takia kokeiltiin vuonna 1924 uutta käytäntöä. Paikallisosasto jaettiin kyläosastoihin, joita toimi aseman seudulla, Haukkalassa, Mäkrällä ja Raasulissa. Mäkrän kyläosasto yhtyi jo seuraavana vuonna aseman seudun osastoon, mutta sijaan perustettiin Maanselän kyläosasto. Vuonna 1926 kyläosastojärjestelmästä luovuttiin kokonaan ja pidettiin jälleen yhteisiä ompeluiltoja. Paikallisosasto jaettiin sen sijaan 9-jäsenisiin ryhmiin ja kullekin määrättiin johtaja. Vuonna 1927 perustettiin jälleen Aseman, Mäkrän, Raasulin ja Vehmaisten kyläosastot ja seuraavana vuonna niistä taas luovuttiin. Sen jälkeen kyläosastot perustettiin vielä uudelleen Raasuliin ja Sirkiänsaareen. Nämä kaksi kyläosastoa toimivat virkeästi talvisotaan asti. Muita kyläosastoja ei enää perustettu uudelleen.

1920-luvulla oli paikallisosaston jäsenmäärä vielä verraten pieni. Vuonna 1928 oli jäseniä 52 ja kolme vuotta myöhemmin 73. Raasulissa oli 1931 19 lottia. Raasulin ryhmä olikin silloin suurin. 1930-luvun alkupuolella jäsenmäärä alkoi nopeasti kohota. Vuonna 1935 oli paikallisosastossa 230 ja 1938 jo 300 lottia. Sen lisäksi oli muutamia kannattavia jäseniä.

Vuonna 1933 perustettiin paikallisosastoon tyttöosasto, joka toimi kyläkunnittain. Vuonna 1939 oli Aseman seudun kyläosastossa 26, kirkonkylässä 46, Mäkrällä 32, Orjansaaressa 21, Raudunkylässä 22 ja Sirkiänsaarella 28 pikkulottia. Tyttöosaston koko vahvuus oli mainittuna vuonna 175.

Muutamat numerot kuvastavat hyvin lottien työmäärää 1930-luvulla. Vuonna 1935 karttui paikallisosastossa työtunteja 15.785 ja vuonna 1937 yhteensä 8.795. Vuonna 1938 tehtiin 1.480 työpäivää. Vuonna 1936 pidettiin 115 ompeluiltaa. Arpajaisten puhdas tuotto samana vuonna oli lähes 12.300 markkaa. Kesäkuun 4. päivänä 1939 lotat ryhtyivät muonittamaan linnoitustöiden suorittajia. Lokakuussa muonitettavat vaihtuivat. Silloin alkoivat yli-

määräiset kertausharjoitukset. Talvisodan aikana lotat lahjoittivat reserviläisille huopia ja muuta vaatetavaraa 13.400 markan arvosta, lähettivät rintamalle rautulaisille reserviläisille erilaista tavaraa 7.090 markalla sekä avustivat siirtolaisiksi joutuneita pitäjäläisiä jakamalla heille tavaraa 5.157 markalla sekä rahaa 5.000 markkaa. Oman paikallisosaston lottia avustettiin 2.403 markalla. Yhteensä käytettiin talvisodan aikaiseen avustustoimintaan 43.051 markkaa. Paikallisosaston omaisuutta menetettiin sodan johdosta 42.276 markan arvosta.

Rauhanvuosina lotat huolehtivat sankarihaudan hoidosta. Raasulin lotilla oli hoidettavana vartiotehtäviään suorittamassa olleen surmansa saaneen rajavartijan Jussi Huhtamäen Raasuliin pystytetty muistomerkki.

Talvisodan aikana Raudun lotat huolehtivat muun muassa evakuoitujen muonituksesta Sakkolassa ja Käkisalmissa. Ryhmä lottia muonitti koko sotaajan Raudun suojeluskuntakomppaniaa ja joitakin lottia oli komennuksella erilaisissa tehtävissä.

Talvisodan jälkeen kokoonnuttiin Pieksämäellä marraskuun 24. päivänä 1940 ja päätettiin lopettaa paikallisosaston toiminta, koska oman paikallisosaston toiminta katsottiin muuttuneissa oloissa mahdottomaksi. Mutta kun jatkosodan aikana Rautu vallattiin takaisin - tosin vain muutamaksi vuodeksi, päätettiin paikallisosaston toiminta aloittaa uudelleen. Päätös tästä tehtiin heinäkuun 10. päivänä 1942 Orjansaassa Juho Kermisen talossa, jonne oli kokoontunut 23 entistä paikallisosaston jäsentä.

Toiminnan aloittaminen sodan tyystin hävittämässä pitäjässä, jossa jokaisella oli täysi työ oman elämänsäkin järjestämisessä, oli vaikeata, mutta yrittämisen halua ei puuttunut. Vuoden loppuun mennessä oli jäsenmäärä kohonnut jo noin 50:een. Joulupaketteja lähetettiin rintamalle muutamia kymmeniä ja oman kanttiinin avaamista suunniteltiin. Kantiini avattiin 1943 Sunikkalassa, josta oli saatu sitä varten tarvittavat tilat. Vuonna 1943 toiminta laajeni muutenkin. Uusia jäseniä liittyi riveihin hyvin runsaasti. Toimivat lotat jaettiin 14 ryhmään. Komennuksella oli 18 lottaa. Koulutus- ja neuvontatyö pantiin taas käyntiin, sankarihauta kunnostettiin, paketteja lähetettiin rintamalle ja kanttiinia, Lotta-Pirttiä, hoidettiin. Maaliskuussa 1944 Eero Pietiäinen tarjosi talostaan kirkolta tilaa lotille kahvilan perustamista varten. Sekin ennätettiin panna kuntoon.

Kesäkuussa 1944 oli kotiseutu jälleen jätettävä. Lotilta jäi omaisuutta, lähinnä kalustoa, Lotta-Pirttiin 10.242 markan ja kahvilaan, Lottalaan, 20.990 markan arvosta. Ruokatavaroita menetettiin 1.720 markan arvosta. Marraskuussa suoritettiin paikallisosaston loppuselvittelyt Pieksämäellä. Suomen Naisten Huoltosäätiölle lahjoitettiin 63.553:60 markkaa. Varat oli käytettävä ensi sijassa puutteessa olevien karjalaisten naisten ja lasten avustamiseen.

Raudun lottien johtokunta. Edessä vasemmalta Alba Piha, Selma Liimatta, Hilma Sipponen ja Olga Heikkonen; Takana Hilma Ahtiainen, Marja Eräkorpi, Elli Pietiäinen ja Lempi Pulakka.

Paikallisosaston viimeinen kokous pidettiin marraskuun 19. päivänä 1944. Koko Lottajärjestö lakkautettiin marraskuun 23. päivänä 1944. Lottien tarina oli lopussa. Ylipäällikkö kiitti päiväkäskyssään 31.12.1944 lottia seuraavin sanoin: »Puolustusvoimaimme nimissä - ja uskon tässä esittäväni jokaisen miehen mielipiteen - kiitän sydämestäni lottiamme, joiden uhrautuva toiminta myös vaarallisimmilla paikoilla on kautta aikojen säilyvä ylevänä esikuva-
na Suomen naisille.» Raudun lotat ansaitsevat oman osansa tästä kiitoksesta.

Raudun lottien puheenjohtajina toimivat Alma Tuomilehto 1921–22, Larissa Mamejeff 1922, Alli Lavi 1922–23, Hilja Kerminen 1924–25, Aino Kalervo 1926, Olga Heikkonen 1927 ja 1944, Anna Jääskeläinen 1928, Selma Liimatta 1929–33, 1935–36 ja 1939–40, Hilma Sipponen 1934, Maija Eräkorpi 1937 ja Aino Satama 1938 sekä Kyllikki Kerminen 1942–43. Varapuheenjohtajan tehtäviä hoiti pisimpään Olga Heikkonen: 1928, 1930, 1932–36.

Sihteereistä olivat pitkäaikaisimmat Aini Kytö 1926–30 ja 1932, ja Alba Piha 1933–38. Sotavuosina toimivat sihteereinä Laina Tirri 1939–40, Impi Heinonen 1942 sekä Vappu Syrjälä 1943–44. Pitkäaikaisimmista rahaston-

hoitajista mainittakoon Saimi Liukko 1926–28 ja 1930–32, Olga Heikkonen 1933–37, Aune Kivilaakso 1938–39 ja Annikki Sipari 1942–44.

Jaostopäällikköinä toimivat

muonitusjaostossa: Katri Lahtinen 1922, Olga Lindberg 1923, Matilda Rahikka 1925–26, Ida Luoma 1927–28, Aino Junni 1928–29, Maija Lajunen 1930, Katri Pönniö 1931, Hilja Pekkanen 1932, Ilmi Koiranen 1933, puheenjohtaja ja sihteeri 1935, Elli Pietiäinen 1936, Valentina Hietala 1937–38, Ida Pursiainen 1939–40, Laura Lojonen 1942 ja Salli Husu 1943–44

lääkintäjaostossa: Fanny Günther 1922, Alma Tuomilehto 1922, Anna-Liisa Lojonen 1923, Anna Jääskeläinen 1930, Lempi Pulakka 1933 ja 1935, Selma Liimatta 1934, Veera Könni 1936, Kyllikki Tamminen 1937–38 ja Veera Pietiäinen 1939–40

varusjaostossa: Olga Lindberg 1922, Emma Rahikka 1922, Matilda Kielo 1922, Eine Wahrman 1923–24, Alli Lavi 1924, Matilda Rahikka 1925, Ilmi Koiranen 1926, Anna Jääskeläinen 1927, Lempi Korpinen 1928, Hilma Sipponen 1929–33, Maria Eräkorpi 1934–36, Hilma Ahtiainen 1937 ja Anni Karhunen 1938–40 sekä

kanslia- ja keräysjaostossa: Anna Jääskeläinen 1932 ja Alba Piha 1934–38.

Tyttötyön johtajina toimivat Rauha Lamppu 1937–38, Olga Heikkonen 1939–40 ja Elina Lius 1944.

Raasulin ja Sirkiänsaaren kyläosastojen puheenjohtajina toimivat 1930-luvulla Raasulissa Lempi Karonen ja Helvi Turkki sekä Sirkiänsaarella Tyyne Sumsa ja Aliina Sorvali.⁸

Tulli- ja rajavartiot

Valtakunnan raja muodosti tullirajan sinäkin aikana, jolloin Suomi kuului Venäjän keisarikuntaan. Suomen tullilaitos perusti sen tähden Rautuun tullivartiot valvomaan rajaliikennettä. Suomen kautta ei Venäjälle saanut tullitta viedä muiden maiden tuotteita. Tullin tuli estää väkijuomien ja tupakan laitton tuonti Suomeen. Henkilöliikenteessä vaadittiin rajaa ylitettäessä nimismiehen antama henkilöliikennyksistodistus tai passi.

1800-luvun alkupuolella tullin toiminta oli pitkään tilapäisjärjestelyjen varassa. Vuonna 1818 oli Raudussa väliaikaisena tullipäällysmiehenä kollegi-sihteeri Karl von Zweijgberg. Hänen apunaan oli kaksi väliaikaista tullivartijaa, rajaratsastajaa. Myöhemmin perustettiin tullivartiot kummankin rajan ylittävän maantien suuntiin: Raasuliin ja Sirkiänsaarelle. Tullivartion tai

Raasulin tullivartio ja rajapuomi. Valok. Kansallismuseo.

tulliaseman päällikkönä toimi rajaviskaali ja henkilökunnan muodostivat tullivartijat tai tullivahtimestarit, kuten aikaisemmin sanottiin. 1800-luvun loppupuolella oli kummallakin tulliasemalla kolme ja myöhemmin kuusi tullivartijaa. Raasulin tulliasemalla toimivat rajaviskaaleina 1860-luvulta lähtien Erik Toikander, H. W. Pitkänen ja Oskari Wahrman. Oskari Wahrman kuoli 1934. Hän ennätti hoitaa virkaansa yli kolme vuosikymmentä. Sirkiänsaarella toimivat rajaviskaaleina Jäfert, Konrad Lindström, Erik August Sjöman, R. Sundell ja Kaarlo Helenius. 1870-luvulla mainitaan myöskin Vepsassa tullipäällysmies ja kolme tullivartijaa, mutta tullin toiminta siellä on nähtävästi ollut hyvin lyhytaikaista.

Suomen itsenäistyttyä katkesivat säännölliset kauppasuhteet Raudun rajalla 1918. Sodan synnyttämässä epäsäännöllisissä oloissa muodostui silloin salakuljetus rajaseudun viranomaisten ongelmaksi. Jotkut rajaseudun hyvin tuntevat henkilöt pyrkivät hyötymään vallitsevasta tilanteesta ja kuljettivat rajan yli sekä elintarvikkeita että kalleuksia. Myös vallankumousta pakoone hakeutuvia ihmisiä ohjattiin rajan tälle puolen. Vartioiden tehostuminen sekä olojen vakiintuminen lopettivat tällaisen toiminnan.

Vapaussodan jälkeen rajan vartiointi oli järjestettävä kokonaan uudelle pohjalle. Rajaseudun suojeluskunnat ja vakinaisen sotaväen joukko-osastot saivat silloin vastuulleen vartioinnin suorittamisen. Paikallisia välikohtauksia sattui raja-alueilla vielä pitkään varsinaisen sotatoimien päättymisen jälkeenkin. Pohjois-Inkerin vapautumisyrietykset lisäsivät ajoittain jännitystä. Tarton rauhansopimuksen solmimiseen syksyllä 1920 päättyi varsinainen sotatila ja joulukuun 5. päivänä 1920 Pohjois-Inkerin rykmentti siirtyi rajan yli Lempaalan Kirjasalon kylästä Suomen puolelle majoittuen Raudun rajakylään. Raudussa rykmentti asteittain hajoitettiin. Inkerin vapausyritysten rauettua siirtyi Pohjois-Inkerin rykmentin mukana Suomeen runsaasti Inkerin suomalaista siviiliväestöä ja monet näin kotinsa jättäneistä perheistä asettuivat pysyvästi asumaan Rautuun. Amerikan Punainen Risti avusti silloin vaikeuksissa eläviä perheitä. Niinkuin toisessa yhteydessä on mainittu, ryhtyi kouluhallitus järjestämään valistustoimintaa pakolaisväestön keskuudessa. Lapsia varten perustettiin kansakouluja, jotka toimivat muutaman vuoden ajan.

Rajan säännöllistä vartiointia varten perustettiin tammikuun alussa 1921 Rajamaan Tullipoliisi, johon miehistö saatiin värväämällä. Tullipoliisin henkilökuntaan kuului muun muassa entinen tullilaitoksen miehistö. Vuoden 1922 alussa vartiotehtävistä huolehtivat joukot saivat Kannaksen Rajavartioston nimen. Kannas jaettiin seitsemään alueeseen, joista Raasulin ja Sirkiänsaaren alueet peittivät Raudun rajavyöhykkeet. Uusia järjestelyjä suoritettiin sitten vasta huhtikuun 30. päivänä 1936. Silloin siirrettiin kaikki tullilaitoksen alaiset toimihenkilöt tullilaitoksen omiin tehtäviin muille paikkakunnille, ja Kannaksen Rajavartioston henkilökunta vastasi sen jälkeen kokonaan rajan vartioimisesta. Tullilaitos olikin käynyt Raudussa tarpeettomaksi, sillä minkäänlaista yhdysliikettä rajan yli ei Raudussa vuoden 1918 jälkeen ollut.

Kannaksen Rajavartiosto käsitti aluksi vain yhden komppanian, jonka IV joukkue oli sijoitettu kokonaan Rautuun ja V joukkue sekä Rautuun että Metsäpirttiin. Kesäkuun 1. päivänä 1938 Raudun ja Metsäpirtin alueille sijoitetuista rajavartioujoukoista muodostettiin oma komppania, Kannaksen Rajavartioston 3. komppania. Komppanian komentopaikka oli Raudun asemalla. Erivahvuiset vartioidot oli sijoitettu Vepsan, Kärsälän, Raasulin, Niittyjärven, Huuhdin ja Sirkiänsaaren kyliin. Näiden vartiostojen miehistöt vastasivat varsinaisesta rajan vartioinnista. Rautuun suuntautuvan henkilöliikenteen valvonnasta vastasi Raudun asemalla toimiva osasto.

Raudun rajavartiokomppanian päällikköinä toimivat luutnantit Veikko Oikarainen ja Antti Suurkari. Komppanian tarkastavana vääpelinä toimi vuonna 1939 vääpeli (myöhemmin kapteeni) Paavo Jormo sekä vartiopäällik-

Rajavartija Huhtamäen muistomerkki Raasulissa.

köinä Aseman vartiossa vänrikki (myöh. yliluutnantti) Hugo Mäkeläinen, Korleen vartiossa alikersantti (myöh. vääpeli) Jalmari Hämäläinen, Sirkiänsaaren vartiossa kersantti Eino Peltonen, Huuhdin vartiossa alikersantti (myöh. luutnantti) Toivo Huli, Raasulin vartiossa alikersantti (myöh. vääpeli) August Luukkonen, Kärsälän vartiossa vänrikki Toivo Tuohioja ja Vepsan vartiossa kersantti (myöh. yliluutnantti) Emil Kirjavainen. Näistä kaatuivat sodassa vänrikki Tuohioja ja kersantti Peltonen.

Rajavartiostossa palvelevat rajavartijat olivat pääasiassa armeijan aliupseerikoulun suorittaneita miehiä. He osallistuivat varsinaisen toimintansa ohessa tavallisesti sijoituspaikkakuntiansa erilaisiin rientoihin, muun muassa seura- ja urheilutoimintaan, aikaisemmin myöskin suojeluskuntatyöhön.

Rajavartijan tehtäviin liittyivät rauhan aikanakin omat vaaransa. Joskus sattui jopa rajavartijan hengen vaativia välikohtauksia. Raudussa sattui kaksi tällaista tapausta. Niiden uhreiksi joutuivat tullivartija Otto Ihalainen ja rajavartija Jussi Huhtamäki. Huhtamäelle pystytettiin muistokivi lähelle Raasulin vartiota.

Valtiollisella keskuspoliisilla oli myöskin toimintapiste Raudun asemalla.⁹

Kunta sodan jaloissa

Elämän normaali kulku Raudussa häiriintyi lokakuun ensimmäisen viikon jälkeen 1939, jolloin rajaseudun miehet kutsuttiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin, kuten edellä on mainittu. Kunnanvaltuuston viimeinen kokous pidettiin syyskuun 26. päivänä. Siviiliväestön ja karjan sekä viljan evakuointi suoritettiin lokakuun puolivälin jälkeen. Väestön ja karjan evakuointia varten oli laadittu alustavat suunnitelmat, mutta muilta osin jouduttiin järjestelyt toteuttamaan vasta suoritusvaiheessa. Puutetta oli toimikelpoisesta työvoimasta. Pääasiassa jouduttiin työt suorittamaan vanhusten ja nuorten poikien voimin, sillä nostoväkeenkkin kuuluvat miehet olivat pääosalta asepalveluksessa. Kuljetukset tapahtuivat junilla Raudun asemalta. Vaunuja saatiin riittävästi. Kuorma-autoja oli alkuvaiheessa käytettävänä noin 150. Niillä suoritettiin ajot myös Metsäpirtistä.

Raudun aseman kautta lähetettiin lokakuun evakuoimisvaiheessa lokakuun 18. ja 27. päivän välillä 1.763 lehmää ja 498 vasikkaa ja hiehoa sekä 1.168 yli 20 kiloa painavaa sikaa. Ruista lähetettiin 375.000, vehnää 342.000, kauraa 596.500, ohraa 182.500 ja perunaa 479.500 kiloa. Osa sadosta oli tällöin vielä korjaamatta. Porsaita ei kuljetettu lainkaan. Myös suuri määrä emakoita teurastettiin. Kaikki lähellä rajaa olevat kylät tyhjennettiin siviiliväestöstä, mutta pitäjän pohjoisosien väestö jäi vielä koteihinsa. Evakuoinnin tätä vaihetta säästivät rajan takaa käynnissä olevat suuret sotaharjoitukset kovapanosammuntoineen.

Viimeiset siviiliasukkaat poistuivat Raudusta marraskuun 30. päivänä 1939 sodan ensimmäisten laukausten kaikuessa. Aikataulun mukainen juna lähti Raudun asemalta vielä samana aamuna kello 6.55 muutamaa minuuttia ennen vihollispattereiden tulen avausta. Suurin osa Raudun taloista kohosi noina sodan ensimmäisinä päivinä savuna ilmaan. »Meidän pirtit, ensi kotot». Rajan vanha tarina toistui jälleen.

Rautulaiset sijoitettiin Savoan Mikkelin ja Pieksämäen alueelle. Pieksämäellä kokoontui Raudun kunnanvaltuusto marraskuun 19. päivänä 1940. Saapuvilla oli silloin 12 kunnanvaltuuston jäsentä. Kohta talvisodan jälkeen oli luovutetun alueen kuntien asioita hoitamaan määrätty kunnanhoitokunnat. Valtuuston kokouksessa oli käsiteltävänä sisäasiainministeriön ehdotus kunnanhoitokunnan uudeksi kokoonpanoksi. Hoitokunnan puheenjohtajaksi ehdotettiin silloinen hoitokunnan puheenjohtaja Matti Pulakka, varapuheenjohtajaksi Reino Heinonen sekä hoitokunnan jäseniksi Jooseppi Sipponen ja varajäseneksi Tuomas Kähäri.

Talvisodan jälkeen eduskunta hyväksyi ns. pika-asutuslain, jonka mukaan maataloudesta toimeentulonsa saaneelle siirtoväelle olisi mahdollisimman pian pitänyt antaa uudet maatilat niistä kunnista, mihin siirtoväki oli määrätty sijoitettavaksi. Asutustoimenpiteet oli nopeasti pantu käyntiin, mutta jatkosota keskeytti ne jo kesällä 1941. Karjala vallattiin silloin takaisin ja melkein omien joukkojen kintereillä karjalaiset alkoivat palata takaisin omille kotiseuduilleen. Näin tekivät rautulaisetkin, vaikka rintamalinja kulkikin aivan vanhan valtakunnan rajan tuntumassa.

Kunnanvaltuuston kokouksessa Pieksämäellä elokuun 15. päivänä 1941 järjesteltiin kotiin muuttoa. Rautuun määräyksen saaneen kunnan hoitokunnan puheenjohtajaksi tuli Matti Pulakka, varapuheenjohtajaksi Joos. Sipponen sekä jäseneksi Tuomas Kähäri ja varajäseniksi Tuomas Pietinen, Jalmari Pehkonen ja Jalmari Pietiäinen. Kansanhuollonjohtajaksi ehdotettiin Juho Kerminen ja varalle Hannes Ihalainen sekä väestönsiirronjohtajaksi Ville Ap. Pietiäinen ja varalle Aleks. Vaskelainen. Pieksämäelle asioita hoitavaan hoitokuntaan valittiin puheenjohtajaksi R. Heinonen sekä jäseniksi Hannes Ihalainen ja Antti Karikuusi sekä varajäseniksi Juho Sappinen ja Tuomas Kuronen.

Varsinainen väestön muutto Rautuun tapahtui vuoden 1942 puolella. Paluuluvan sai noin kolmannes entisestä väestöstä. Tämänkin väestönsä sijoittuminen sodan raunioittamaan pitäjään tuotti suuria vaikeuksia. Vain noin 15 prosenttia pitäjän rakennuksista oli jollakin lailla säilynyt täydelliseltä tuholta. Sen takia monet kotiin tulleet saivat asettua asumaan aluksi sotilaiden käyttämiin korsuihin. Ensimmäiseksi oli kuitenkin saatava pellot

Pika-asutustehävissä toimineita rautulaisia 1941. Vasemmalta Albert Pulakka, Tuomas Pietinen, Kusti Loponen ja Antti Määttänen.

*Kodin raunioilla
paluun jälkeen.*

kuntoon ja viljat maahan, vasta sen jälkeen voitiin ajatella asumusten rakentamista. Siitä sitten alkoi hiljalleen uusi elämä orastaa. Rakennettiin pieniä asuinrakennuksia sikäli kuin onnistuttiin saamaan rakennustarvikkeita ja sellaisille, joilta itseltä puuttui työvoimaa, sotilaat pystyttivät ns. asevelitaloja. Jokunen tilavampikin rakennus kohosi rakentajien sitkeyden ja yritteliäisyyden merkinä. Muutamat kauppaliikkeet aloittivat uudelleen toimintansa. Näitä olivat Raudun osuuskauppa ja Raudun Talouskauppa, Ala-Vuoksen osuusliike sekä yksityiskaupoista Taavi Sipponen ja Juho Hännikäinen. Osuuskauppa avasi myös kahvilaliikkeen, Pekka Loponen Keskus-kahvilan ja martat Marttojen kahvilan. Lotat olivat järjestäneet myös kanttiineja ja kahviloita.

Alkuvaiheessa kunnanesikunnat sotilashallinnon alaisina hoitivat kaikki kunnan asiat. Kunnanpäällikkönä kunnanesikunnassa toimi Matti Pulakka, poliisijohtajana Jalmari Paksu (Pihlakoski), työvoimapäällikkönä Arvo Syrjälä, metsäasiaintuntijana Otto Pekkanen, rahastonhoitajana Joos. Sipponen sekä jäsenenä Tuomas Kähäri ja Ville Pietiäinen sekä kansanhuollonjohtajana Juho Kerminen. Kansanhuollon tehtävät siirtyivät toukokuun 1. päivänä 1942 siviilihallinnon alaisuuteen, jolloin kansanhuollon johtajaksi tuli Hannes Ihalainen sekä hänen jälkeensä tammikuussa 1944 Tuomas Pietinen.

Siviilihallinnon tehtävien lisääntyessä kunnanhoitokuntaan valittiin Pulkan, Sipposen ja Kähärin lisäksi varsinaisiksi jäseniksi Antti Karikuusi, joka toimi siirtoväenhuollon johtajana, sekä Hannes Ihalainen ja viimeksi mainitun jälkeen tammikuussa 1944 Tuomas Pietinen. Varajäseninä olivat näiden lisäksi Juho Vanjala ja Juho Sappinen.

Kunnanvaltuusto kokoontui Raudussa vain kerran maaliskuun 2. päivänä 1943. Paikalla oli silloin 16 valtuutettua. Kokouksessa tehtiin muun muassa sisäasiainministeriölle edellä mainittu ehdotus kunnanhoitokunnan täydentämisestä sekä keskusteltiin kunnantalon rakentamisesta.

Kunnanhoitokunta järjesti koulujen toiminnan sitä mukaa kuin eri puolille pitäjää saapui kouluikäisiä lapsia. Ensimmäiseksi aloitettiin uudelleen kirkonkylän kansakoulu. Koululle valittiin johtokunta syyskuussa ja lokakuussa 1942 otettiin koulun väliaikaiseksi opettajaksi Kyllikki Kerminen, joka siirtyi kuitenkin pian Orjansaareen, jossa hän oli ollut opettajana jo ennen talvisotaa. Suvenmäen koulun opettajaksi valittiin joulukuussa 1942 koulun entinen opettaja Laina Mörsky sekä kevätlukukaudeksi 1943 ylioppilas Sirkka Kyllikki Äikäs. Mäkrän koulun opettajaksi valittiin kesällä 1943 opettaja Emanuel Heikkonen ja Palkealaan päätettiin lokakuussa 1943 perustaa alakoulun opettajan toimi. Tätä tointa ei kuitenkaan ennätetty täyttää. Raudunkylän kouluun valittiin opettajaksi kevätlukukaudeksi opettaja Elli Viinanen. Helmikuussa 1944 päätettiin anoa valtioneuvostolta varoja Mäkrän ja kirkonkylän koulujen sekä kunnan toimitalon rakentamiseksi. Nämä samoin kuin muutkin hoitokunnan alulle panemat työt sekä suunnitelmat keskeytyivät kesäkuussa 1944, jolloin sotatoimet virisivät uudelleen Kannaksella ja Karjalasta oli jälleen luovuttava. On kuitenkin mielenkiintoista panna merkille rauhallisuus, millä rajan väestö suhtautui vaihteleviin tilanteisiin. Vihollisen suurhyökkäyksen jo alettua Kannaksella kunnanhoitokunta piti kokousta kesäkuun 10. päivänä 1944 ja päätti siinä Maatalousseurojen Keskusliiton kirjelmän johdosta myöntää varoja pitäjän historiikka varten 1.500 markkaa! Tämä päätös oli historiallinen siinäkin mielessä, että se oli viimeinen kunnanhoitokunnan Raudussa tekemä.

Uusi evakkotaival oli jälleen kotiin palanneiden rautulaisten edessä. Nyt jouduttiin lähtemään kovalla kiireellä. Tällä kertaa oli puutetta kuljetusvälineistä sekä rautatievaunuista että autoista. Rautatiekuljetukset tapahtuivat nyt suureksi osaksi Petäjäjärven aseman kautta.

Kunnanhoitokunta kokoontui seuraavan kerran Pieksämäellä heinäkuun 15. päivänä 1944. Sen tehtävänä oli nyt valvoa rautulaisen siirtoväen oikeuksia uusilla sijoitusalueilla. Rautulaisia oli syksyllä 1944 parissakymmenessä kunnassa Savossa. Savo tuli rautulaisten pysyväksi sijoitusalueeksikin uusien sijoitussuunnitelmien tultua vahvistetuiksi. Valtioneuvosto määräsi rautulaisten varsinaisiksi sijoitusalueiksi Anttolan, Hirvensalmen, Joroisten, Haukivuoren, Ristiinan, Jaalan, Virtasalmen, Mäntyharjun ja Mikkelin maalaiskunnat sekä Mikkelin kaupungin. Rautulaiset olisivat halunneet tulla sijoitetuiksi jonkinverran etelämmäksi, sillä huomattavasti Rautua pohjoisempia kuntia

oli määrätty rautulaisten sijoituskuntien eteläpuolelle, mutta rautulaisten vetoamiset päättäviin viranomaisiin eivät tuoneet muutosta jo tehtyihin ratkaisuihin. Melkoinen määrä rautulaisia sijoittui tämän virallisen asutusalueen ulkopuolelle hankittuaan itselleen sopivan työpaikan tai uuden tilan vapaaehtoisella kaupalla.

Huhtikuussa 1945 kunnanhoitokunta valitsi rautulaisten edustajiksi maanlunastuslautakuntiin seuraavat henkilöt: 1. Felix Relander, 2. Tuomas Pietinen, 3. Kusti Loponen, 4. Antti Määttänen, 5. Juho Kerminen, 6. Matti Pekkanen, 7. Joos. Sipponen, 8. Pekka Honkanen, 9. Kusti Paukku, 10. Jalmari Ihalainen, 11. Jaakko Kerminen, 12. Albert Loponen, 13. Albert Pulakka, 14. Antti Karikuusi, 15. Heikki Kiiski ja varalle Heikki Partanen.

Asukkaanottolautakuntiin valittiin heinäkuussa 1945 Anttolaan Topi Pekkanen ja varalle Simo Paukku, Haukivuorelle Jalmari Ihalainen ja varalle Matti Lallukka, Joroisiin Tuomas Kähäri ja varalle Jaakko Kerminen, Juvalla Jalmari Rontu ja varalle Heikki Paakkinen, Mikkelin maalaiskuntaan Ville Pietiäinen ja varalle Simo Loponen, Mäntyharjulle Juho Sojakka ja varalle Antti Hännikäinen, Ristiinaan Antti Karikuusi ja varalle Tuomas Pietinen, Virtasalmelle Matti Nahkuri ja varalle Simo Vaskelainen, Jaalaan Ville Kuparinen ja varalle Eemil Airosalo sekä Hirvensalmelle Eemil Orava ja varalle Antti Kempainen. Syyskuussa valittiin vielä Suomenniemelle Juho Sojakka ja varalle Antti Hännikäinen. Myöhemmin tapahtui joidenkin valittujen osalta muutoksia.

Uudet rautulaiskodit kohosivat Savoan. Antti Pekkasen talo Mikkelin maalaiskunnassa.

Huhtikuussa 1945 ehdotettiin valtionvarainministeriölle, että Rautua varten asetettaisiin korvausasioita varten yksi korvauslautakunta ja siihen ehdotettiin puheenjohtajaksi opettaja Valo M. Mäkelä, varapuheenjohtajaksi kauppias Akseli Pöntinen, valtion asiamieheksi osuuskassanjohtaja Taavetti Koskenranta ja hänen varamiehekseen maanviljelijä Lauri Karlbom sekä jäseneksi Tuomas Pietinen ja varalle Albert Pulakka. Lautakunnan puheenjohtajana toimi arvioimistyön alettua kauppias Pöntinen sekä valtion asiamiehenä Arvi Pylvänäinen.

Kunnanhoitokunta käsitteli vuoden 1945 aikana korvauslain mukaisia ennakkokorvausanomuksia kaikkiaan 540 kappaletta. Korkein ennakkokorvauksen määrä oli 20.000 markkaa. Joitakin harvoja poikkeuksia lukuunottamatta hoitokunta puolsi ennakkokorvausten myöntämistä. Lopulliset korvaukset menetetyistä omaisuudesta selvisivät vasta seuraavien vuosien aikana. Hoitokunta antoi myöskin lausuntonsa maansaantihakemuksista. Näitä anomuksia käsiteltiin 846.¹⁰

Luovutetun alueen kuntien lakkauttamista koskeva kesäkuun 19. päivänä 1948 annettu laki merkitsi myös Raudun osalta kunnallisen toiminnan päättymistä. Jäljellä olivat enää työn lopettamiseen liittyvät muodolliset toimenpiteet. Itse asiassa oli kunta kotiseutuun paikallisesti liittyvänä laitoksena suorittanut tehtävänsä silloin, kun kuntalaisten evakkotaival oli alkanut. Koti- ja synnyinseutu ja niihin liittyvät henkiset arvot eivät kuitenkaan ole ihmisten mielistä poistettavissa enempää valtiollisilla sopimuksilla kuin lain pykälien määräyksilläkään. Lähimpään elämänympäristöön, kotiin, kotiseutuun, kotikuntaan ja seurakuntaan, liittyvät muistot elävät jokaisen ihmisen sisimmässä silloinkin, kun ulkonainen yhteys niihin on katkennut. Niin elää Rautu ja rautulaisuus edelleen kaikkien rautulaisten mielissä sekä muualle Suomeen syntyneissä rautulaisissa kodeissa. Toivon mukaan säilyy näissä kodeissa kasvaneen nuorenkin sukupolven keskuudessa aina mielenkiinto ja kunnioitus ollutta ja menetettyä Rautua, sen monenlaisissa vaikeuksissa kamppailleita eläjiä, omia esivanhempia, ja heidän työtään kohtaan.